

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Олексій ЗОРЯ

«02»

вересня

2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(обов'язкова навчальна дисципліна)

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

освітньо-професійна програма Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

галузь знань 07 Управління та адміністрування

освітній ступінь магістр

факультет обліку та фінансів

Робоча програма навчальної дисципліни Фінансовий менеджмент для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок.

Мова викладання – державна

Розробник: Томілін Олексій, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, д. е. н., професор

02 вересня 2024 року

 Олексій ТОМІЛІН

Схвалено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування протокол від 02 вересня 2024 року № 1

Погоджено гарантом освітньої програми Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

02 вересня 2024 року

 Олексій ЗОРЯ

Схвалено радою з якості вищої освіти спеціальності Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

 Світлана ЗОРЯ

протокол від 02 вересня 2024 року № 1

1. Опис навчальної дисципліни

Елементи характеристики	Денна форма здобуття освіти
Загальна кількість годин	150
Кількість кредитів	5,0
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова
Рік навчання (шифр курс)	1, 072ФБССФР_мд_2024
Семестр	2
Лекції (годин)	26
Практичні (семінарські) (годин)	24
Самостійна робота (годин)	100
Форма семестрового контролю	екзамен

2. Мета вивчення навчальної дисципліни Фінансовий менеджмент – сформуванню системи теоретичних знань та практичних навичок для прийняття обґрунтованих фінансових рішень спрямованих на оптимізацію вартості підприємства, збільшення прибутку та забезпечення його стабільного фінансового стану в невизначених умовах.

3. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Перелік дисциплін, які передують її вивченню відповідно до структурно-логічної схеми ОПП: Методологія та організація наукових досліджень, Аналітичне забезпечення фінансових рішень.

4. Компетентності:

загальні:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК05. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК07. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

спеціальні (фахові):

ФК01. Здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

ФК03. Здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ФК04. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ФК05. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

ФК08. Здатність застосовувати інноваційні підходи в сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ФК09. Здатність розробляти технічні завдання для проектування інформаційних систем у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

5. Програмні результати навчання:

ПР01. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

ПР08. Вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та управляти ними.

ПР09. Застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського, страхового менеджменту та управління фондами для прийняття рішень.

ПР12. Обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів.

ПР13. Оцінювати ступінь складності завдань при плануванні діяльності та опрацюванні її результатів.

Співвідношення програмних результатів навчання із очікуваними результатами навчання

Програмні результати навчання (визначений освітньою програмою)	Очікувані результати навчання навчальної дисципліни
ПР01. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.	використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності
ПР08. Вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та управляти ними.	застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміти управляти ними
ПР09. Застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.	вміти застосовувати управлінські навички у сфері фінансів
ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського, страхового менеджменту та управління фондами для прийняття рішень.	вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень
ПР12. Обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів.	вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів
ПР13. Оцінювати ступінь складності завдань при плануванні діяльності та опрацюванні її результатів.	оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів

6. Методи навчання і викладання

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- **словесні методи:** лекція, бесіда вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу студентів з книжкою (підручником, довідковою, науково-популярною і навчальною літературою) та комп'ютерними програмами чи глобальною мережею Інтернет; виконання тестових завдань тощо. Закріплення теоретичних знань шляхом залучення студентів до рішення різних навчально-практичних і пізнавальних завдань.

- **наочні методи:**

- **ілюстрація** – як допоміжний метод навчання, що забезпечує яскравіше викладання та показ власної думки, демонструє досліди, наочні посібники, підводячи до узагальнення, виведення правил, законів, нових понять – студенти засвоюють окремі факти, роблять висновки, узагальнюють навчальний матеріал);

- **демонстрування** – метод навчання, допомагає виділити істотні сторони предмета, явища,

роблячи відповідні пояснення. Цей метод ефективний, коли всі студенти мають змогу сприймати процес, а викладач зосереджує їхню увагу на головному, допомагає виділити істотні сторони предмета, явища, роблячи відповідні пояснення.

- *практичні методи*: вправи, ситуаційні завдання, задачі, тестовий контроль.

2. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

- *методи стимулювання і мотивації обов'язку й відповідальності до навчання* (роз'яснення мети вивчення предмета; висування вимог; заохочення; оперативний контроль, вказування на недоліки, зауваження);

- *метод відповідей на запитання і опитування думок здобувачів вищої освіти*.

3. Інноваційні та інтерактивні методи навчання

1) дискусії, диспути;

2) проектування професійних ситуацій;

-комп'ютерні, мультимедійні методи

-використання мультимедійних презентацій;

4. *Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності*: опитування; бесіда; доповідь.

7. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту. Сутність фінансового менеджменту. Головна мета фінансового менеджменту. Завдання фінансового менеджменту, виконання яких необхідне для досягнення його головної мети. Функціональні обов'язки фінансового менеджера. Система фінансового управління підприємством. Функції фінансового менеджменту (функції фінансового менеджменту як об'єкта та як суб'єкта). Механізм фінансового менеджменту. Принципи організації фінансового менеджменту на підприємстві. Методи і прийоми фінансового менеджменту. Тактика та стратегія фінансового менеджменту. Вибір фінансової стратегії. Місце фінансової стратегії в довгострокових планах підприємства.

Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту. Методологічні основи побудови системи забезпечення фінансового менеджменту. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту. Характеристика моделі фінансової інфраструктури підприємства. Системи і методи внутрішнього фінансового контролю. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту. Фінансова інформаційна база. Показники інформаційного забезпечення фінансового менеджменту. Зміст фінансової звітності. Загальні вимоги до інформаційної бази. Основні користувачі фінансової інформації. Сутність, склад та характеристика фінансового механізму підприємства. Основні етапи прийняття фінансових рішень.

Тема 3. Управління витратами. Сутнісна характеристика витрат. Закономірності та чинники формування витрат. Система управління витратами. Формування витрат за місцями і центрами відповідальності. Собівартість продукції і калькулювання. Контроль і стимулювання економії ресурсів. Аналіз системи «витрати-випуск-прибуток», як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень. Методи цільового формування структурного аналізу та зниження витрат. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження за критерієм витрат. Мінімізація витрат на створення та зберігання запасів. Класифікація і формування виробничих витрат на мікрорівні, калькуляція собівартості з повним розподілом витрат і по змінних витратах. Процес контролю витрат і стимулювання економії ресурсів. Проблеми управління трудовими ресурсами та виробничими витратами, що пов'язані з їх функціонуванням та шляхи їх вирішення.

Тема 4. Управління грошовими потоками на підприємстві. Поняття грошового потоку, його склад та призначення в діяльності підприємства. Суть та призначення управління грошовими потоками. Види грошових потоків та їх класифікація. Зміст і завдання управління вхідними грошовими потоками. Зміст і завдання управління вихідними грошовими потоками. Принципи управління грошовими потоками. Особливості управління грошовими потоками від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Основні етапи фінансового управління

грошовими потоками. Зміст та завдання кожного етапу. Основні прогностичні фінансові документи, що складаються в процесі управління грошовими потоками. Платіжний календар та касовий план. Прогнозний баланс. Особливості складання прогностичних фінансових документів при управлінні грошовими потоками в практиці вітчизняних підприємств. Звіт про рух грошових коштів, зміст та методика складання. Особливості складання звіту Cash Flow.

Тема 5. Управління прибутком. Зміст і завдання управління прибутком підприємства. Системний підхід при управлінні прибутком. Інформаційна база управління прибутком. Управління прибутком від операційної діяльності. Фактори, що впливають на формування прибутку. Управління формуванням собівартості. Розрахунок граничної виручки і граничних витрат. Аналіз безбитковості. Розробка цінової політики та її оптимізація на підприємстві. Політика максимізації прибутку підприємств. Операційний леверидж. Управління формуванням прибутку від іншої операційної діяльності. Формування прибутку від фінансових операцій. Сутність і завдання управління розподілом прибутку. Фактори, що впливають на розподіл загального прибутку. Вплив системи оподаткування на розподіл прибутку. Управління використанням чистого прибутку. Політика розвитку підприємства використання прибутку

Тема 6. Управління джерелами фінансування. Сутність поняття управління джерелами фінансування, опанування питаннями суті статутного капіталу як джерела фінансових ресурсів підприємств. Класифікація джерел фінансування підприємницької діяльності. Основні способи формування та нагромадження джерел фінансування. Переваги та недоліки джерел фінансування діяльності підприємства. Оптимізація джерел фінансування капіталу підприємства. Привабливість лізингу та кредиту як основних джерел фінансування підприємств. Вибір джерел фінансування діяльності компаній. Сутність фінансування та складові капіталу підприємства. Управління власним капіталом підприємства. Формування та управління складовими власного капіталу.

Тема 7. Управління інвестиціями. Сутність та класифікація інвестицій. Зміст і завдання управління інвестиціями. Види інвестицій. Формування інвестиційної політики підприємства. Форми реальних інвестицій та особливості управління ними. Поняття інвестиційного проекту та інвестиційного циклу. Основні типи інвестиційних проектів. Комерційний та технічний аналіз інвестиційного проекту. Особливості фінансового та економічного аналізу інвестиційного проекту. Методи оцінки інвестиційних проектів. Дисконтований строк окупності інвестиційного проекту. Метод чистої приведеної вартості інвестиційного проекту (NPV). Метод розрахунку індексу рентабельності інвестицій (PI). Метод розрахунку внутрішньої норми прибутковості (IRR). Метод розрахунку коефіцієнту ефективності інвестицій (ARR). Аналіз альтернативних інвестиційних проектів. Порядок розробки бюджету капітальних вкладень. Управління джерелами фінансування капітальних вкладень.

Тема 8. Управління фінансовими ризиками. Економічна сутність фінансових ризиків та їх класифікація. Основні види фінансових ризиків: валютний, депозитний, процентний, інфляційний, інвестиційний, кредитний. Фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків. Визначення рівня ризику та його впливу на фінансовий стан підприємства. Зміст управління фінансовими ризиками підприємства. Прогнозування фінансових ризиків та методи їх нейтралізації. Методи розрахунку ризиків. Економіко-статистичні методи оцінки рівня ризиків. Експертні методи оцінки. Аналогові методи оцінки. Премія за ризик і порядок її визначення. Способи уникнення і нейтралізації фінансових ризиків. Страхування ризиків. Використання механізмів диверсифікації.

Тема 9. Управління оборотними активами. Економічна сутність і види оборотних активів. Склад і структура оборотних активів підприємства. Зміст і завдання управління оборотними активами. Управління виробничими запасами. Управління дебіторською заборгованістю. Визначення оптимальної структури дебіторської заборгованості. Методи інкасації дебіторської заборгованості. Методи рефінансування дебіторської заборгованості. Управління грошовими коштами. Оптимізація залишку грошових коштів підприємства. Джерело формування оборотних активів підприємств та шляхи забезпечення їх оптимальної

структури. Стратегія фінансування оборотних активів: агресивна модель, консервативна модель, компромісна модель.

Тема 10. Стратегія фінансового управління підприємством. Дивідендна політика.

Сутність стратегії фінансового управління. Сполучення стратегії і тактики фінансового менеджменту. Основні етапи процесу формування фінансової стратегії підприємств, переваги зарубіжного досвіду формування та реалізації фінансової стратегії. Основні засоби збільшення капіталу. Стратегічний фінансовий аналіз та методи його здійснення. Формування стратегічних цілей фінансової діяльності та прийняття стратегічних фінансових рішень. Дивідендна політика та можливість її вибору. Класичні теорії виплати дивідендів. Зміст, значення та основні завдання дивідендної політики. Теорії в галузі дивідендної політики. Фактори дивідендної політики. Порядок нарахування дивідендів. Форми виплати дивідендів. Інструменти дивідендної політики. Оподаткування дивідендів.

Тема 11. Антикризове фінансове управління на підприємстві. Зміст і завдання антикризового фінансового управління підприємством. Суть та принципи антикризового фінансового менеджменту. Поняття та класифікація фінансових криз на підприємстві. Методи прогнозування банкрутства підприємства. Економічне призначення процедури банкрутства. Система попереднього реагування на загрозу банкрутства і комплекс упереджувальних заходів. Методи діагностики банкрутства підприємства. Фінансова санація підприємства як елемент антикризового управління. Економічний зміст та порядок проведення санації на підприємстві. Форми проведення санації. Досудова санація. Санація за рішенням арбітражного суду. Менеджмент санації підприємства, його функції та завдання. Фінансові джерела санації підприємств. Управління внутрішніми джерелами фінансування та залучення зовнішніх джерел. Реструктуризація в системі антикризового фінансового управління підприємством.

Тема 12. Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування. Фінансове прогнозування і планування в системі фінансового менеджменту. Цілі та завдання внутрішньо-фірмового фінансового прогнозування та планування. Методи фінансового прогнозування та планування. Бюджетування та його сутність. Види бюджетів. Складання бюджетів. Методика розрахунку основних фінансових показників бюджетів. Оперативне фінансове планування як основа внутрішньо-фірмового фінансового контролю.

Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин			
	денна форма 072ФБССФР_мд_2024			
	усього	у тому числі		
		л	п	сам
Тема 1.Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.	15	4	2	9
Тема 2.Система забезпечення фінансового менеджменту.	13	2	2	9
Тема 3. Управління витратами.	13	2	2	9
Тема 4. Управління грошовими потоками на підприємстві.	13	2	2	9
Тема 5. Управління прибутком.	13	2	2	9
Тема 6. Управління джерелами фінансування.	13	2	2	9
Тема 7. Управління інвестиціями.	13	2	2	9
Тема 8. Управління фінансовими ризиками.	13	2	2	9
Тема 9. Управління оборотними активами	13	2	2	9
Тема 10. Стратегія фінансового управління підприємством. Дивідендна політика.	13	2	2	9
Тема 11.Антикризове фінансове управління на підприємстві.	10	2	2	6
Тема 12. Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування.	8	2	2	4
Усього годин	150	26	24	100

8.Теми практичних занять

Назва тем	Кількість годин
	денна форма 072ФБССФР_мд_2024
Тема 1.Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.	2
Тема 2.Система забезпечення фінансового менеджменту.	2
Тема 3. Управління витратами.	2
Тема 4. Управління грошовими потоками на підприємстві.	2
Тема 5. Управління прибутком.	2
Тема 6. Управління джерелами фінансування.	2
Тема 7. Управління інвестиціями.	2
Тема 8. Управління фінансовими ризиками.	2
Тема 9. Управління оборотними активами.	2
Тема 10. Стратегія фінансового управління підприємством. Дивідендна політика.	2
Тема 11. Антикризове фінансове управління на підприємстві.	2
Тема 12. Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування.	2
Разом	24

9.Теми самостійної роботи

Назва тем	Кількість годин
	денна форма 072ФБССФР мд 2024
Тема 1.Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.	9
Тема 2.Система забезпечення фінансового менеджменту.	9
Тема 3. Управління витратами.	9
Тема 4. Управління грошовими потоками на підприємстві.	9
Тема 5. Управління прибутком.	9
Тема 6. Управління джерелами фінансування.	9
Тема 7. Управління інвестиціями.	9
Тема 8. Управління фінансовими ризиками.	9
Тема 9. Управління оборотними активами.	9
Тема 10. Стратегія фінансового управління підприємством. Дивідендна політика.	9
Тема 11. Антикризове фінансове управління на підприємстві.	6
Тема 12. Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування.	4
Разом	100

10. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота здобувача вищої освіти має сприяти закріпленню теоретичного матеріалу та практичних навичок в розрізі тем передбачених робочою програмою по навчальній дисципліні “Фінансовий менеджмент”. Реалізація даного напрямку роботи по навчальній дисципліні “Фінансовий менеджмент” для здобувачів вищої освіти денної форми здобуття освіти передбачається шляхом підготовки до практичних занять, а також виконання завдань самостійної роботи.

11. Оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Форми контролю
ПР01. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.	- опитування; - виконання вправ на практичних заняттях; - виконання завдань самостійної роботи (розв'язування тестів; виконання домашніх завдань); - контрольна робота; - екзамен
ПР08. Вміти застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та управляти ними.	- опитування; - виконання вправ на практичних заняттях; - виконання завдань самостійної роботи (розв'язування тестів; виконання домашніх завдань); - контрольна робота; - екзамен
ПР09. Застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.	- опитування; - виконання вправ на практичних заняттях; - виконання завдань самостійної роботи (розв'язування тестів; виконання домашніх завдань); - контрольна робота; - екзамен
ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського, страхового менеджменту та управління фондами для прийняття рішень.	- опитування; - виконання вправ на практичних заняттях; - виконання завдань самостійної роботи (розв'язування тестів; виконання домашніх завдань); - контрольна робота; - екзамен
ПР12. Обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів.	- опитування; - виконання вправ на практичних заняттях; - виконання завдань самостійної роботи (розв'язування тестів; виконання домашніх завдань); - контрольна робота; - екзамен
ПР13. Оцінювати ступінь складності завдань при плануванні діяльності та опрацюванні її результатів.	- опитування; - виконання вправ на практичних заняттях; - виконання завдань самостійної роботи (розв'язування тестів; виконання домашніх завдань); - контрольна робота; - екзамен

Критерієм успішного навчання є досягнення здобувачем вищої освіти мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання. Одним із обов'язкових елементів освітнього процесу є систематичний поточний контроль і підсумкова оцінка рівня досягнення результатів навчання.

**Схема нарахування балів з навчальної дисципліни для студентів
денної форми здобуття освіти**

Назва теми / Форма семестрового контролю	Форми контролю результатів навчання здобувачів вищої освіти					Разом	
	Опитування	виконання вправ на практичних заняттях	виконання завдань самостійної роботи		Контрольна робота		Екзамен
			розв'язування тестів	виконання домашніх завдань			
Тема 1.Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.	2	2	4	2	4	20	6
Тема 2.Система забезпечення фінансового менеджменту.	2	2		2			6
Тема 3. Управління витратами.	2	2		2			6
Тема 4. Управління грошовими потоками на підприємстві.	2	2		2			6
Тема 5. Управління прибутком.	2	2		2			6
Тема 6. Управління джерелами фінансування.	2	2		2			6
Тема 7. Управління інвестиціями.	2	2		2			6
Тема 8. Управління фінансовими ризиками.	2	2		2			6
Тема 9. Управління оборотними активами	2	2		2			6
Тема 10. Стратегія фінансового управління підприємством. Дивідендна політика.	2	2		2			6
Тема 11.Антикризове фінансове управління на підприємстві.	2	2		2			6
Тема 12. Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування.	2	2		2			6
Розв'язування тестів (теми 1-12)	-	-	4	-			4
Підсумкова контрольна робота (теми 1-12)	-	-	-	-	4		4
Екзамен	-	-	-	-	-	20	20
Разом	24	24	4	24	4	20	100

Шкала та критерії оцінювання

Опитування

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	здобувач вищої освіти отримує усну відповідь у випадку повного та чіткого його розуміння питання, що свідчить про високий рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
1	здобувач вищої освіти отримує за кожен усну відповідь на питання у випадку наявності окремих недоліків чи неточностей у відповіді на теоретичне питання, що свідчить про низький рівень щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
0	здобувач вищої освіти отримує за кожне теоретичне питання у випадку відсутності правильної відповіді на теоретичне питання, що засвідчує факт незасвоєння теоретичного матеріалу та не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

Виконання вправ на практичних заняттях

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	здобувач вищої освіти отримує за розв'язанні на практичних заняттях задачі, у випадку правильного розв'язання задачі та належного її оформлення, що свідчить про високий рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
1	здобувач вищої освіти отримує у випадку наявних суттєвих методологічних помилок при розв'язуванні практичних завдань, що свідчить про фрагментарний рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати

	інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
0	здобувач вищої освіти отримує у випадку відсутності належно оформлених розв'язування задач, що свідчить про відсутність знань з приводу застосування практичних навичок з фінансового менеджменту та не дає в цілому можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

Виконання завдань самостійної роботи: розв'язування тестів

Кількість балів	Критерії оцінювання
4	здобувач вищої освіти отримує у випадку правильного вирішення більше ніж 90% тестів, що свідчить про високий рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
1-3	здобувач вищої освіти отримує у випадку правильного рішення тестів на рівні (60-89%) від їх загальної кількості, що свідчить про фрагментарний рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
0	здобувач вищої освіти отримує у випадку відсутності правильних відповідей, чи наявності правильних відповідей, що не перевищує 59% від загальної кількості тестів та не дає в цілому можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

Виконання завдань самостійної роботи (виконання домашніх завдань)

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	здобувач вищої освіти отримує за кожну тему у випадку правильного виконання домашніх навчальних завдань самостійної роботи та належного їх оформлення, що свідчить про високий рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
1	здобувач вищої освіти отримує за кожну тему у випадку допущення суттєвих помилок чи фрагментарному відображенні матеріалу при виконанні домашніх навчальних завдань самостійної роботи, що свідчить про низький рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
0	здобувач вищої освіти отримує у випадку відсутності належно виконаних самостійних завдань, що свідчить про відсутність володіння навичок самостійної роботи та не дає в цілому можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

*Підсумкова контрольна робота (містить 1 теоретичне питання та 1 задачу)
для теоретичного питання*

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	здобувач вищої освіти отримує за теоретичне питання у випадку повного та чіткого його розуміння, що свідчить про високий рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
1	здобувач вищої освіти отримує у випадку допущення суттєвих помилок у відповідях, володінні тільки загальним понятійним апаратом в межах означеного

	питання, чи фрагментарному розкритті теоретичного питання, що свідчить про низький рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
0	здобувач вищої освіти отримує за кожне теоретичне питання у випадку відсутності правильної відповіді на теоретичне питання, що засвідчує факт незасвоєння теоретичного матеріалу та не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

для практичного завдання (задача)

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	здобувач вищої освіти отримує за розв'язанні на практичних заняттях задачі, у випадку правильного розв'язання задачі та належного її оформлення, що свідчить про високий рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
1	здобувач вищої освіти отримує у випадку виявлення незначних методичних помилок при виконанні та оформленні задачі, що свідчить про низький рівень знань щодо вміння використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, вміння застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміння управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміння застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового менеджменту для прийняття рішень, вміння приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та опрацюванні її результатів.
0	здобувач вищої освіти отримує у випадку відсутності належно оформлених розв'язування задач, що свідчить про відсутність знань з приводу застосування практичних навичок з фінансового менеджменту та не дає в цілому можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

Шкала та критерії оцінювання

Екзамен*

Кількість балів	Критерії оцінювання
<i>Теоретичне питання</i>	
5	здобувач вищої освіти отримує у випадку надання повної та чіткої відповіді на теоретичне питання, що свідчить про високий рівень знань фундаментальних закономірностей розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміти управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансів для прийняття рішень, вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, вміння оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та вміти опрацьовувати її результати.
3-4	здобувач вищої освіти отримує у випадку надання неповної чи не точної відповіді, проте якість відповіді констатує вільне володіння теоретичним матеріалом, що свідчить про середній рівень знань фундаментальних закономірностей розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміти управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансів для прийняття рішень, вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, вміння оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та вміти опрацьовувати її результати.
1-2	здобувач вищої освіти отримує у випадку допущення суттєвих помилок у відповідях, володінні тільки загальним понятійним апаратом в межах означеного питання, чи фрагментарному розкритті теоретичного питання, що свідчить про фрагментарний рівень знань фундаментальних закономірностей розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміти управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансів для прийняття рішень, вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, вміння оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та вміти опрацьовувати її результати.
0	здобувач вищої освіти отримує у випадку відсутності правильної відповіді на теоретичне питання, що засвідчує факт незасвоєння теоретичного матеріалу та не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.
<i>Практичне завдання</i>	
8-10	здобувач вищої освіти отримує у випадку правильного виконання практичного завдання (задачі), належного її оформлення, що свідчить про високий рівень знань фундаментальних закономірностей розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового

	менеджменту та вміти управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансів для прийняття рішень, вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, вміння оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та вміти опрацьовувати її результати.
5-7	здобувач вищої освіти отримує у випадку виявлення незначних методичних помилок при виконанні та оформленні задачі, що свідчить про середній рівень знань фундаментальних закономірностей розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміти управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансів для прийняття рішень, вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, вміння оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та вміти опрацьовувати її результати.
1-4	здобувач вищої освіти отримує у випадку наявності значної кількості методичних помилок при виконанні та оформленні задачі, що свідчить про низький рівень знань фундаментальних закономірностей розвитку фінансів у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності, застосовувати інноваційні підходи у сфері фінансового менеджменту та вміти управляти ними, вміння застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, вміти застосовувати поглиблені знання в сфері фінансів для прийняття рішень, вміти приймати управлінські рішення у сфері фінансів, оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів, вміння оцінювати ступінь складності завдань при фінансовому плануванні діяльності підприємства та вміти опрацьовувати її результати.
0	здобувач вищої освіти отримує у випадку відсутності належно оформлених розв'язування задач, що свідчить про відсутність знань з приводу застосування практичних навичок з фінансового менеджменту та не дає в цілому можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання.

**Екзамен складається з 2-х теоретичних питань та 1-го практичного завдання. Максимальна кількість балів за екзамен – 20.*

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачено у процесі реалізації навчальної дисципліни

Персональний комп'ютер, під'єднаний до мережі Internet. Internet- браузер, мережа Wi-Fi, доступ до інтернет-ресурсів, онлайн платформа Google Meet. Мультимедійне обладнання (проектор), дошка аудиторна, АСУ ПДАУ, електронний ресурс на платформі LMS Moodle, репозитарій ПДАУ.

13. Політика навчальної дисципліни

Терміни виконання та перескладання:

Виконання вправ на практичних заняттях виконуються під час проведення практичних занять, завдання самостійної роботи виконуються відповідно до переліку завдань протягом вивчення відповідної теми. Перескладання видів робіт відбувається відповідно до діючих нормативних документів.

Академічна доброчесність:

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватись Кодексу академічної доброчесності та Кодексу про етику викладача та здобувача вищої освіти Полтавського державного аграрного університету.

Здобувачі вищої освіти мають з'являтися на заняття вчасно, при проходженні заняття онлайн обов'язково вмикати камеру та мікрофон. Списування під час контрольних заходів заборонені (у т. ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Документи стосовно академічної доброчесності наведені на сторінці АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПДАУ: <https://www.pdau.edu.ua/content/akademichna-dobrochesnist>

Відвідування занять.

Здобувачі вищої освіти, що навчаються в Полтавському державному аграрному університеті дотримуючись положень Статуту ПДАУ та норм Положення про організацію освітнього процесу в ПДАУ зобов'язані бути присутніми на заняттях і не пропускати їх без поважної причини (лікарняний, вагітність і пологи, тощо).

Наприкінці семестру здобувач вищої освіти має можливість в АСУ пройти опитування і висловити свою думку щодо вражень від вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент».

Зарахування результатів неформальної / інформальної освіти

На здобувачів вищої освіти поширюється право про визнання результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті. Набуття відповідних результатів навчання можливе після успішного опанування курсів (з документальним підтвердженням) на різноманітних навчальних платформах, зокрема: **Prometheus, Coursera, BYM online, EdEra, Українська академія лідерства, Інша Освіта** тощо. Особливості неформального / інформального навчання та процедури перезарахування їх як освітнього компоненту або частини освітнього компоненту регламентовані Положенням про порядок визнання результатів навчання, набутих у неформальній та інформальній освіті, здобувачами вищої освіти Полтавського державного аграрного університету. Документи стосовно неформальної / інформальної освіти наведені на сторінці НЕФОРМАЛЬНА / ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА ПДАУ: <https://www.pdau.edu.ua/content/neformalna-informalna-osvita>.

Оскарження результатів оцінювання Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження отриманих результатів оцінювання, процедура якого регулюється Положенням про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Полтавському державному аграрному університеті <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5555/polozhennyaoproosinyuvannya2023.pdf>.

14. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Аранчій В.І., Томілін О.О., Дорогань-Писаренко Л.О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. РВВ ПДАУ. 2021. 300 с.
2. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. вид. 2-ге. Миколаїв : вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2021. 336 с.
3. Жигалкевич Ж.М., Кам'янська О.В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2022. 214 с.
4. Ставерська Т. О., Макогон В. В. Фінансовий менеджмент в банку : навч. посіб. ДБТУ. Харків. 2024. 364 с.
5. Томілін, О.О., Дорогань-Писаренко, Л.О., Аранчій, Д.С. Сучасні технології фінансового менеджменту : навч. посіб. Полтава : ПДАУ. 2023. 218 с.
6. Шевченко Н. В., Мельник С. І. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. 224 с.

Допоміжні:

1. Гаращенко В.О., Томілін О.О. Планування виробничих фондів як інструмент управління ризиком незбалансованості ліквідності: матеріали VII всеукр. наук.-практич. конф. *“Наукове забезпечення розвитку національної економіки : досягнення теорії та проблеми практики”*: (м. Полтава, 29 жовт. 2020 року). Полтава : РВВ ПДАА. 2020. С. 33–34.
2. Морозова Є., Томілін О. Сутність і напрями оцінки фінансового стану підприємства : матеріали VIII Всеукр. наук.-практич. конф. *“Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики”* : (м. Полтава, 28 жовт. 2021 року). Полтава: РВВ ПДАУ. 2021. С. 87-89.
3. Томілін О. О. Моделювання з використанням лонгітюдних даних. *Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-6 жовт. ., 2023 року). К. : НУБіП України. С. 335-338.
4. Томілін О.О. Формування бюджетів розвитку територіальних громад на засадах фінансового менеджменту : *Умови економічного зростання в країнах з ринковою економікою* : матеріали XV міжнар. наук.-практич. конф. (м. Переяслав. 21–22 квіт.), 2022. С. 15.
5. Томілін О.О., Безкровний О.В. Наукові основи становлення та розвитку інвестиційної діяльності : секторальний аспект. Розділ: Соціально-економічний розвиток міст в умовах децентралізації : кол. моногр.) / за ред. Л.М. Ільч. К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. 2021. С. 118–134.
6. Томілін О.О., Томіліна А.О. Державне регулювання інвестиційного розвитку аграрних підприємств : матеріали VII Всеукр. наук.-практич. конф. *“Наукове забезпечення розвитку національної економіки : досягнення теорії та проблеми практики”* (м. Полтава, 29 жовт. 2020 року). Полтава: РВВ ПДАА. 2020. С. 144–146.
7. Томілін О.О., Ставицька В.О., Тимко А.К. Краудфандинг як інструмент залучення інвестицій в інноваційні технології. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. Серія «Економічні науки» 2021. Т. 1. С. 84–97.
8. Томілін О.О., Рубанська К.В. Управління ризиками підприємства в сучасних умовах господарювання : *Менеджмент XXI століття*. матеріали VI міжнарод. наук.-практич. конф. : глобалізаційні виклики». м. Полтава, 19 трав. 2022 року. С. 973-975.
9. Томілін О.О., Тютюнник Ю.М., Бражник Л.В., Дроботя Я.А. Фінансово-економічний словник – довідник / за наук. ред. проф. О.О. Томіліна. Полтава : ПДАУ. 2023. 108 с.